

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

БЕЛЕЙ *Олександр Володимирович,*
студент Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції Національного
юридичного університету ім. Я. Мудрого

У 1996 році Конституція України поклала початок реальній діяльності Конституційного Суду України (далі – КСУ) – органу судової влади, який функціонально пов'язаний з державним механізмом. На нього покладено функцію контролю, яка виявляється у забезпеченні верховенства права, вирішенні питання відповідності нормативно-правових актів Основному Закону.

Протягом тривалого часу нормативна база, що регламентує статус Конституційного Суду, не зазнавала радикальних змін, зміст основних положень залишався тим самим, однак у 2016 році почалася всеохоплююча та масштабна реформа національного судочинства. Перші конституційні перетворення були спрямовані на посилення незалежності КСУ, зокрема, завдяки запровадженню нового порядку призначення та звільнення суддів, фінансовими гарантіями, забезпеченні безперервної роботи.

З прийняттям у 2017 році нового Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон) Верховна Рада змінила та посилила роль КСУ. В Законі вперше передбачено конкурсні засади відбору кандидатур на посаду суддів, Конкурсна комісія формується з числа правників з визнаним рівнем компетентності, з'явився інститут конституційної скарги, який дозволяє громадянам захистити свою права, що обмежуються законами. Також цим Законом було передбачено широкі гарантії діяльності суддів КСУ, задля забезпечення їхньої незалежності та недоторканості.

Щодо політичної нейтральності в Законі вказується, що суддя не може належати до політичних партій чи професійних спілок, публічно виявляти прихильність до них, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

Проте, будучи частиною механізму державної влади КСУ балансує між правом і політикою. З метою розділення цих двох інститутів у контексті діяльності судів, у європейському конституційному праві було розроблено доктрини: «політичного питання» та «самообмеження суду». Їх зміст полягає в тому, що суди не можуть вирішувати справи, в яких порушуються політичні питання, оскільки вони повинні вирішуватися політичними гілками влади. Відповідно до цих доктрин, суди не є легітимними у вирішенні важливих політичних питань, оскільки не обираються народом і не несуть перед ним відповідальність [1, с. 138-140]. Проте деякі науковці вказують на недосконалість доктрини «політичного питання». Навіть при пануванні у державі принципу верховенства права, за словами колишнього судді Федерального Конституційного Суду Німеччини К. Грасхофа, політизації конституційної юстиції не можна запобігти [2, с. 38]. Також в даному плані можна згадати позицію А. Шайо, який вказував, що там, де здійснюється абстрактний контроль правових норм, а особливо попередній контроль, суд, поза сумніву, вирішує також політичні питання.

Принагідно слід зазначити, що Конституційний Суд України теж почав формувати основи доктрини «політичного питання». Наприклад, у рішенні у справі про вибори народних депутатів України від 23 лютого 1998 року за №1рп/98 у мотивувальній час-

тині Суд окремо зазначив, що питання чотиривідсоткового бар'єру, який мають подолати політичні партії та виборчі блоки для отримання мандатів за загальним багатомандатним виборчим округом, «є питанням політичної доцільності», яке має вирішувати Верховна Рада України [3, с. 123-135]. Розвиваючи думку М. Шаповала про «межу політичної доцільності», можна говорити, що вона формується там, де виникає право влади видавати закони, які мають бути легітимними, тобто в розумінні того, чи вони не переступають кордон між «політичною можливістю» органів державної влади з однієї сторони та контролю в їхньому прагненні обмежити права людини, який встановлюється народом та закріплюються в конституційному акті. Зберігання балансу між можливістю та правом влади – в цьому роль КСУ як гаранта захисту Конституції.

Важливо звернути увагу на один аспект діяльності Суду, який суттєво послаблює його роль та місце в системі вищих органів державної влади. В Україні лише в зародковому стані перебуває інститут конституційної відповідальності, який є важливою складовою правової охорони Конституції України. Єдиним дієвим засобом впливу Конституційного Суду України на суб'єктів конституційно-правових відносин є прийняття рішення про неконституційність актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що має наслідком їх скасування (ст. 150 Конституції України). Суд сьогодні не володіє реальним механізмом притягнення до відповідальності вищих посадових осіб держави, за винятком опосередкованої участі в процедурі імпичменту Президента України [1, с. 141].

Отже, в сучасних політико-правових реаліях КСУ як орган конституційної юрисдикції посідає важливе місце у механізмі державної влади, він покликаний зберігати баланс між схильністю державної влади обмежувати права осіб та відповідністю цих обмежень принципу верховенству права, щоб діяльність державних органів та посадових осіб здійснювалась у межах легітимності. Для здійснення цього завдання реформа КСУ має бути спрямована на посилення незалежності та ефективності діяльності Суду, забезпечення політичної нейтральності з тим, щоб він як, гарант Конституції мав змогу захищати та гарантувати реалізацію основних прав та свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В.Б. До питань про роль та місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади: в контексті європейського досвіду. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016, № 837. С. 137—142.
2. Грасхоф К. Принцип верховенства права в конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду*. 2000, № 4. С. 33—38.
3. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001 / відп. ред. канд. юрид. наук П.Б. Євграфов. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 512 с.

